

Recension

SARA IRISDOTTER ALDENMYR

Institutionen för utbildningsvetenskap med inriktning mot
humaniora och samhällsvetenskap, Stockholms universitet

När marknaden kom till förorten: Valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdens skolor (Lund: Studentlitteratur, 2008) av Nihad Bunar inleds med en genomgång av den utveckling som den svenska skolan genomgått de senaste decennierna. Decentralisering, valfrihet och konkurrens står i fokus. Författaren refererar också inledningsvis till det bourdieuska kapitalbegrepp han själv använder sig av när han vill förstå mer av marknadsiseringen effekter, särskilt för skolor i mångkulturella områden.

De konkreta frågeställningarna handlar om vad valfrihet och konkurrens betytt för skolutveckling enligt internationell forskning, hur den påverkar svenska mångkulturella skolors arbetsvillkor, samt hur elever på dessa skolor »upplever och positionerar sig i relation till områdets och skolans symboliska, och i ganska stor utsträckning sociala, kapital och till valfriheten» (s 14).

Läsaren bjuds också på författarens egen forskningsresa inom frågeområdet under det senaste decenniet. Denna tidigare forskning har lett författaren till slutsatsen att frågan om valfrihet, konkurrens och symboliskt kapitalet är den mest akuta att besvara om skolorna i mångkulturella områden ska räddas undan nedläggning. Därmed fångas jag som läsare av bokens högaktuella och relevanta intrig.

Efter det introducerande kapitlet tar en forskningsöversikt, eller kanske snarare en debattöversikt vid, där författaren går igenom den internationella diskussionen kring valfrihetsprincipen inom utbildningssfären. I denna diskussion anföras olika typer av argument och forskningsfältet erbjuder slutsatser som inte alltid överensstämmer med varandra. Författaren sammanfattar den komplexa bilden genom att beskriva ett antal förekommande positioner; för och emot valfrihet på skolmarknaden, men också en tveksam och en så kallad mellanposition. Vilka argument som döljer sig bakom positionerna går jag inte in på här, men kategoriseringen utgör en god hjälp för läsaren att orientera sig inom den pågående forskningen och diskussionen.

Därefter fokuseras det svenska läget. Författarens ambitiösa genomgång av väsentlig forskning gör det möjligt för honom att ge en nyanserad sammanfattning av de utmaningar som möter mångfaldsskolor på svensk utbildningsmarknad. Här nyanseras både den bild som säger att valfrihet och konkurrens är ett alltigenom ont påfund, och den bild som ser konkurrensen som en given

väg till ökad kvalitet. Här efterlyses också mera forskning som inriktar sig på den lokala nivån; hur elever och föräldrar gör sina val, hur närsamhällen påverkas och elever utvecklar sina identiteter. Dagens debatt präglas i för stor utsträckning av ideologiska argument, menar författaren.

Inför redogörelsen av de empiriska resultaten citerar författaren Bourdieu med orden att nu ska »sanningen sägas av dem som erfar den» (s 107). Därefter redovisas resultatet av empiriska studier som bygger på intervjuer med 135 personer: rektorer, skolchefer och ungdomar i skolor i mångkulturella storstadsområden.

De första »erfararna» som belyses i studien är rektorer och skolchefer. Kapitlet inrymmer förhållandevis många citat, vilket skapar trovärdighet och inbjuder läsaren att komma i kontakt med både intervjuernas karaktär och informanternas vardag. Det är en vardag full av problem och en negativ inställning till valfrihetens konsekvenser som framträder. Ett av författarens analytiska bidrag i sammanhanget är begreppet *uppgivenhetens logik*, som ska förstås som »en legitim förklaringsmodell tillämpad av de professionella från mångkulturella skolor för att tolka sin klena position på utbildningens kvasimarknad» (s 128). Uppgivenhetens logik går ut på att man menar sig förlora elever för att man har för liten andel »svenskar» på sin skola, men att man samtidigt är övertygad om den egna skolans förträfflighet och att de elever som väljer bort skolan egentligen gör ett misstag.

Författaren gör vidare analyser kring hur man förhåller sig gentemot friskolor av olika slag, och vilken typ av skolutveckling som bedrivs på de mångkulturella skolorna. Resultaten är intressanta, tydligt framskrivna, och väcker i sin tur nya frågor. Ett resultat handlar om de mångkulturella skolornas faktiska utvecklingsarbete. Författaren konstaterar att det först och främst inte framkallats av konkurrensen, utan snarare av de utmaningar som skolans upptagningsområde bjuder.

Fortbildning av lärare, språkutvecklingsarbeten, samverkan med föräldrar och dylikt handlar således inte främst om att stå sig i konkurrensen, utan om att kunna bemöta de befintliga eleverna på ett pedagogiskt bra sätt. Det är ett intressant och högst relevant resultat som hos mig väcker frågan om vilken typ av utvecklingsarbete skolan bör prioritera. Frågan kräver dock kanske den typ av ideologiskt ställningstagande som författaren inledningsvis menar att man sett för mycket av i frågan om utbildningsmarknadens vara eller icke vara.

I denna bok riktas intresset emellertid mot frågan om de professionellas utvecklingsarbete ökar skolans symboliska kapital eller inte. Resultaten visar att deras ansträngningar är föga effektiva ur just det perspektivet. Denna brist på symboliskt kapital, och därmed svaga konkurrenskraft, påverkar i sin tur det interna, dagliga arbetet, menar författaren. Detta dagliga arbete, det vill säga skolans huvudsakliga uppgift, förblir dock en anonym historia i boken. Författaren går istället vidare och föreslår andra typer av utvecklingsstrategier som skulle kunna stärka skolornas positioner på utbildningsmarknaden. Förslagen är konkreta och ger specifik vägledning.

Detta är en adekvat väg att gå i ett forskningsprojekt som studerar konkurrensens sociologiska effekter. Det är också en adekvat respons på det forskningsresultat som visar hur de professionella urskuldar och skyller ifrån sig,

istället för att stärka sina positioner. Som pedagog kan jag dock inte annat än att sakna den pedagogiska diskussionen i sammanhanget. Jag vill inte kritisera den intressanta forskning som gjorts genom att efterlysa forskning som inte gjorts, men menar att lärarnas frånvaro i studien bör problematiseras och ägnas något mer uppmärksamhet.

Pedagogernas perspektiv skulle kunna ge ytterligare förklaringar till varför de aktuella skolorna agerar som de gör. Uppgivenhetens logik skulle då kanske inte enbart framstå som en kapitulation, utan mer som ett föreståeligt och relevant sätt att reagera på den rådande maktfördelningen. Författaren motiverar lärarnas frånvaro i studien på följande sätt:

Att inkludera lärare i studien skulle visserligen väsentligt bredda det analytiska underlaget, men det skulle också dra isär analysen och inkludera aspekter som lärarna i första hand sysslar med, som undervisningen och det egna ämnets utveckling. (s 31)

Att lärarnas bidrag till frågan om valfrihetens effekter skulle ha en ensidigt didaktisk eller ämnesinriktad prägel antyder snarare en något snäv förståelse för lärargruppens allmänpedagogiska kompetens och intresse för skolutveckling i ett bredare perspektiv.

Elevernas röster görs hörda genom rikligt med citat. Författarens analys visar på ett dubbelt förhållningssätt gentemot den egna skolan och det egna området. Ungdomarnas förståelse av och meningsskapande i relation till skolan och området beskrivs med hjälp av begreppet *communitydiskurser*. I den här aktuella studien rymmer denna diskurs dels en kritisk förståelse som utgår från det omgivande samhällets inställning till det egna området, dels en relationell förståelse som handlar om den närhet, trygghet och gemenskap som området bjuder. Resultaten kring dessa ungdomars förhållningssätt och medvetenhet är spännande och upplyftande läsning.

Det avslutande kapitlet summerar forskningsprojektets många högintressanta resultat. Författaren balanserar väl mellan att kritiskt peka på valfrihetens negativa effekter, men utan att hemfalla åt ideologiska ställningstaganden som går utanför de egna empiriska resultaten. Det gör boken till ett mycket läsvärt och trovärdigt bidrag i diskussionen om marknadiseringen av skolan. Baserat på sina egna empiriska resultat konstaterar författaren att:

konkurrensen med »vita» skolor inte har blivit det utvecklingsincitament som nyliberalt inspirerade ideologer och teoretiker hoppats på och som de i den offentliga debatten har lyckats etablera som en kausal förklaring. (s 229)

Bokens slutsatser väcker följdfrågor och flera gånger under läsningen slås jag av en önskan om kompletterande forskning kring marknadiseringens pedagogiska konsekvenser. Tillalet riktas enligt min mening främst till skolpolitiker, rektorer och kommunala skolchefer. För verksamma eller blivande pedagoger är boken likväl läsvärd eftersom den manar till att på egen hand, och i arbets- och studentlag diskutera vad de reovisade resultaten kan tänkas betyda för lärarens arbete med sina elever i mångkulturella områden.